

VUODEN 2027 TALOUSARVION TEKNINEN VALMISTELUOHJE

1. YLEISTÄ

1.1. Talousarvion ja taloussuunnitelman lainsäädännölliset perusteet

Kuntalain 110 §:n mukaan kunnanvaltuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kunta-konsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös kolmea tai useampaa vuotta koskeva taloussuunnitelma.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan **toiminnalliset** ja **taloudelliset** tavoitteet. Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan.

Taloussuunnitelman **on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen**. Tasapainossa voidaan ottaa huomioon talousarvion laadintavuoden taseeseen kertyväksi arvioitu ylijäämä. Taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien.

Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota.

1.2. Talousarvion laadintaan vaikuttavat kaupungin yleiset tavoitteet sekä kaupungin toiminnan ja talouden kehittämissuunnitelma

Kaupunginvaltuusto on 20.4.2026 hyväksynyt kuluvalle valtuustokaudelle kaupunki-strategian, johon talousarvion tavoitteet tulee perustua. Strategian mukaisesti kaupungin visio on: Helppo tulla, turvallista olla. Kehittyvä kaupunki Tampereen naapurissa.

Toimintaamme ohjaavat arvot, joita ovat:

- Rohkeus; olemme innovatiivisia, ratkaisukeskeisiä sekä kasvuhakuisia.
- Vastuullisuus; olemme vastuullisia ja luotettavia kaikessa toiminnassamme.
- Turvallisuus; toimintamme ja päätöksentekomme luovat kaikille turvallisuutta.

Kaupunkistrategian tavoitteiden vuoteen 2035 ovat:

1. Houkutteleva ja saavutettava Orivesi

- o Olemme Tampereen kaupunkiseudun rohkeasti kehittyvä ja saavutettava kaupunki, jossa liikenne toimii.
- o Olemme houkutteleva ja toimiva ympäristö yrittämiselle ja asumiselle. Orivedelle on enemmän muuttajia kuin täältä lähtijöitä.

2. Hyvinvoiva ja turvallinen Orivesi

- o Tarjoamme turvallisen asuin ympäristön oivalliseen arkeen ja hyvinvointiin.
- o Olemme ainutlaatuinen liikunnan ja kulttuurin kaupunki.

3. Palveleva ja vireä Orivesi

- o Kehitämme keskustaa entistä houkuttelevammaksi ja vahvistamme palvelutarjontaa yrittäjälähtöisesti.
- o Kannustamme kyliä kehittymään sekä vahvistamme aktiivisen kuntalaisyhteisön ja kolmannen sektorin toimintaa. Tuomme esille kylien vakinaisen ja vapaa-ajan asumisen mahdollisuuksia.

4. Kestävä talous ja hyvinvoiva henkilöstö

- o Huolehdimme, että kaupunkikonsernin talous on kunnossa ja tarvittavat investoinnit on toteutettu vastuullisesti.
- o Huolehdimme henkilöstön osaamisesta ja hyvinvoinnista. Työntekijämme suosittelevat kaupunkia työpaikkana.

Kaupunkistrategian lisäksi kaupungin toimintaa ohjaavat ja tukevat erilaiset ohjelmat ja suunnitelmat, mm. hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma, kaupunkikehitysohjelma, työhyvinvoinnin kehittämisohjelma, hiilineutraali-tiekartta, Tampereen kaupunkiseudun strategia sekä Business Tampereen elinkeinostrategia.

Kaupunkistrategian toteutumista seurataan myös osana taloussuunnitelmaa ja seurannan mittarit on kuvattu strategiassa. Näitä ovat mm. nettomuutto, EVP-indeksi, Kuntabarometrin kokonaisranking, HYTE-kerroin, työttömyysaste sekä konsernin ali-/yli jäämä.

Oriveden kaupungin taseessa on vuoden 2025 tilinpäätöksessä kertynyttä ylijäämää vajaa 8,0 milj. euroa. Tilintarkastaja on vuoden 2025 lopputilintarkastusraportissa huomauttanut, että kaupungin talouden tasapainottamistoimia tuli jatkaa myös kulu- valla suunnittelukaudella. Tämän vuoksi on taloussuunnitelman tasapainon säily- miseksi ja toimintaedellytysten varmistamiseksi on huomioitava, että

- **palvelujen tasoa ei tule lisätä** ilman lain velvoitetta,
- **uusia virkoja tai työsuhteita ei perusteta**, mahdolliset esitykset käsitellään ta- pauskohtaisesti.

Kaupunginhallitus on 11.11.2024 hyväksynyt kaupungin toiminnan ja talouden kehit- tämissuunnitelman vuosille 2024-2028. Suunnitelmaa tulee noudattaa talousarviota laadittaessa siten, että vähintään siihen kirjatut toimenpiteet tulee toteuttaa.

Taloussuunnitelmassa tulee huomioida aktiivinen osallistuminen mm. Tampereen kaupunkiseudun sekä kehyskuntien kuntayhteistyöhön sekä yhteistyön hyödyntämi- nen ja niistä aiheutuvat velvoitteet.

1.3. Talousarvion ja -suunnitelman rakenne

Talousarvioon otetaan toiminnallisten tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tulo- arviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa on **käyttötalous-** ja **tulos- laskelmaosa** sekä **investointi-** ja **rahoitusosa**. Määrärahat ja tuloarviot ovat brutto- määräisiä, ellei kaupunginvaltuusto erikseen päätä nettomääräisestä sitovuudesta.

Palvelualueiden valmistelun perusteella muodostuu **käyttötalous- ja investointiosa**, jotka on laadittava taloushallinnon järjestelmään **kustannuspaikoille tileittäin**. Kon- sernipalvelut valmistelee tuloslaskelma- ja rahoitusosan, joihin tarvittavat tiedot joh- detaan käyttötalous- ja investointiosista.

Talousarvion käyttötalous- ja investointiosien määrärahat ovat valtuustoon nähden **sitovia lautakunnittain**.

Käyttötalousosa

Talousarviossa ja -suunnitelmassa kaupunginvaltuusto asettaa lautakunnille tulosalu- eittain toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä osoittaa tavoitteiden saavuttami- seen käytettävissä olevat määrärahat lautakunnittain. Määrärahan tai tuloarvion yh- teydessä voi olla yksi tai useampia tavoitteita, joita on kaupungin toiminnassa ja ta- loudessa noudatettava. Tavoitteet voivat olla joko sitovia tai ei-sitovia. Muutokset sitoviin tavoitteisiin on hyväksyttävä kaupunginvaltuustossa. Osavuositarkastuksessa

sekä tilinpäätöksessä tulee tulosalueittain selvittää asetettujen tavoitteiden toteutuminen.

Talousarviotavoitteiden asettamiseen ja niiden mitattavuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tavoitteiden tulee olla laadittuna siten, että ne **pohjautuvat valtuuston hyväksymään kaupunkistrategiaan**. Strategian pohjalta lautakuntien tulee laatia kullekin tulosalueelle **toimintansa kannalta 1-3 keskeistä talousarviotavoitetta**, jotka ovat valtuustoon nähden **sitovia**.

Hyvä tavoite on merkittävä toiminnan ohjaamisen kannalta, **mitattava ja keskeinen**, johtaa oikeaan strategiseen suuntaan, ymmärrettävä, riittävän yksinkertainen, ristiriidaton ja sillä on yhteys resursseihin, siihen pystytään vaikuttamaan, realistinen ja hyväksyttävä. Tavoitteiden yhteyteen tulee kirjata sen **vertailutieto** esim. edellisestä vuodesta ja/tai valtakunnallinen/alueellinen viitetieto.

Lakiin, asetuksiin ja normeihin perustuvien velvoitteiden täyttäminen ei koskaan voi olla tavoitteena, koska ne tulee joka tapauksessa toteuttaa! Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida, miten talousarviossa asetetut toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet, siksi mitattavuuteen/seurattavuuteen on kiinnitettävä huomiota.

Oriveden kaupunkikonsernin osana tytäryhtiöiden tulee laatia määrärahaesitysten lisäksi talousarvioissaan toiminnalliset konsernitavoitteet, joiden toteutumista seurataan.

Investointiosa

Investointiossa sisältää investointisuunnitelmat talousarviovuodelle ja suunnitelma-
vuosille. Usean vuoden aikana toteutettava hanke jaetaan toteuttamisaikataulunsa mukaisesti eri vuosille. Investointiosassa valtuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot hankkeille tai hankeryhmille. Investointiosaan arvioidaan talousarviovuonna tarvittava määräraha.

Investointiosaan otettavan hankkeen euromääräinen raja on **10.000 euroa**. Tätä pienemmät hankkeet ovat käyttötalousosassa huomioitavia. Tuloarviona talousarviossa esitetään arvioidut rahoitusosuudet investointimenoon.

2. TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN SISÄLTÖ

Talousarviotekstit laaditaan yhtenevän käytännön mukaisesti tulosalueittain pohjille, jotka löytyvät osoitteesta: O:\hallintopalvelut\talousarviot\2027\...

2.1 Toiminnan vastuuhenkilö

Jokaisen palvelualueen/tulosalueen tekstiosan alkuun kirjoitetaan tilivelvollisen viranhaltijan virkanimike ja nimi.

2.2 Käyttötalous

Taloushallinnon talousarviosovellukseen (Accuna) on siirretty kustannuspaikoittain edellisen vuoden talousarviossa hyväksytyt luvut. Palvelualueiden tulee tallentaa itse talousarviotiedot tietojärjestelmään (Budjetointi/avaa uusi budjetti/Talousarvio 2027 ltk/tulos/...). Talousarviotiedot annetaan **pyöristettyinä alaspäin** lähimpään 10 euroon.

2.2.1 Vuokrat/vastikkeet sekä tilojen vuokraaminen

Tilapalvelun sisäiset vuokrat

Tilapalvelut tulee ilmoittaa palvelualueille vuoden 2027 sisäiset veloitukset ateria-, siivous- ja kiinteistöhoitopalveluille ennen talousarvion laadintaa, **viimeistään**

20.8.2026 mennessä. Ilmoitettua vuokratasoa voidaan soveltaa myös suunnitelma-vuosiin 2028-2029, mikäli toimitiloissa ei tapahdu muutoksia.

Palvelualueiden tulee kirjata talousarvioon sisäisinä määrärahoina tilapalvelun ilmoittamat **sisäiset menot** (ja tilapalvelun osalta tulot). Tilapalvelun muilta palvelualueilta perimien sisäisten ylläpito- ja pääomavuokrien taso tulee vastata enintään kiinteistöstä aiheutuvia kustannuksia, ellei kiinteistöön kohdistu sellaisia peruskorjauksia, jotka nostavat kiinteistöstä kirjattavien poistojen määrää. Korotuksista tulee erikseen neuvotella kiinteistöä käyttävän palvelualueiden kanssa.

Tilapalvelujen tulee huomioida sote-kiinteistöjen (terveyskeskus, Särkänkoti, hammashoitola, Eräjärven terveysasema) yhtiöittämisen vaikutukset talousarviota laadittaessa. Yhtiöittämisen myötä kiinteistöt/osakkeet tulevat siirtymään pois kaupungin taseesta ja tuleva yhtiö/yhtiöt maksaa kiinteistönhuollon palveluista neuvoteltavien sopimusten mukaisen hinnan. Myös näitä kiinteistöjä koskevat vuosittaiset poistot tulevat poistumaan kaupungin tuloslaskelman menoista tulevalle yhtiölle/yhtiöille.

Tilojen vuokraaminen

Palvelualueet voivat vuokrata toimitiloja kaupungin organisaation **ulkopuolelta vain**, mikäli vuokrauksesta on **etukäteen** käyty neuvottelut tilapalvelun ja talousjohdon kanssa, ja että vuokraukseen on määrärahavaraus talousarviossa.

2.2.2 Palkat

Kunnalliset virka- ja työehtosopimukset ovat voimassa 1.6.2025-1.2.2028. Vuoden 2027 talousarvioon tulee sopimusten mukaan varata palkankorotuksiin **2,0 %:n** korotus vuoden 2026 kesäkuun laskennallisesti korotettuun palkkatasoon verrattuna. Taloussuunnitelmavuosille 2028-2029 varataan 1,0 %:n korotus. Henkilöstösihteeri toimittaa palvelualueille korotukset sisältävän palkkaliitteen vuodelle 2027.

2.2.3 Henkilösivukulut

Henkilösivukulut muutetaan taloushallinnon järjestelmään, kun ne ovat ennakkotietoina saatavissa. Talousarviojärjestelmä laskee automaattisesti sinne talouspalvelujen syöttämien lukujen mukaiset sivukulut.

2.2.4 Muut menot

Muihin menoihin **ei saa tehdä korotuksia**, ellei menonlisäystä ole erikseen tapauskohtaisesti hyväksytty.

2.2.5 Toimistohenkilöstön sisäiset veloitukset

Konsernipalvelut toimittaa muille palvelualueille viimeistään **20.8.2026 mennessä** toimistohenkilöstön sisäisten veloitusten määrät.

2.2.6 Poistot

Poistot siirretään talouspalveluissa käyttöomaisuuskirjanpidosta talousarvioon, joten **niitä ei käsitellä palvelualueilla.**

Vuoden 2026 talousarvion pohjalta laskettuna palkankorotukset ja tiedossa olevat muutostarpeet huomioiden (ilman investointien, lainakannan ja korkokulujen muutosta) vuoden 2027 karkea tuloslaskelman tilikauden tulos osoittaa alijäämää noin 2,2 milj. euroa. Vuoden 2028 tuloslaskelman tulos on -2,0 milj. euroa ja vuoden 2029 ennuste -1,8 milj. euroa.

Kaupunginjohtaja ja talous- ja hallintojohtaja voivat tämän talousarvion teknisen valmisteluohjeen lisäksi antaa muitakin asiaan liittyviä tarkennuksia talousarvion laadinnan aikana. Lautakuntien käyttötalousosan talousarvioehdotukset tulee olla kaupunginhallituksen käytettävissä **viimeistään 25.9.2026.**

Vuoden 2027 talousarvion investointiosa laaditaan vuosien 2026-2028 taloussuunnitelmassa vahvistetun investointisuunnitelman pohjalta. Välttämättömien uusien investointien yksilöidyt ja perustellut esitykset tulee toimittaa **20.8.2026 mennessä tekniselle johtajalle sekä talous- ja hallintojohtajalle.**

Orivedellä 22.6.2026

JUHA KUUSISTO
Juha Kuusisto
kaupunginjohtaja